

Rapport 2025:6

Vart tar elevrösterna vägen?

Anna Östlin Brismark och Anna Hannersjö, Högskolan Dalarna

Vart tar elevrösterna vägen?

En studie av hur elevers upplevelser och erfarenheter används i gymnasieskolans systematiska kvalitets- och utvecklingsarbete

Abstract

Studien undersöker hur gymnasieskolor organiserar och strukturerar arbetet med att involvera elevers upplevelser och erfarenheter i det systematiska kvalitets- och utvecklingsarbetet samt skolledares uppfattningar om hur detta fungerar och vad som behöver utvecklas. Trots skollagens krav och skolmyndigheternas rekommendationer och att tidigare forskning pekat på att elever, med förstahandserfarenhet av undervisning och lärmiljöer, kan bidra med värdefulla perspektiv för skolutveckling, har forskare pekat på att det finns brister vad gäller användandet av elevröster samtidigt som det finns relativt få empiriska undersökningar av hur detta ser ut i en svensk skolpraktik.

Projektet har en kvalitativ ansats och omfattar två delstudier. Den första bygger på intervjuer med rektorer och skolchefer från fyra olika gymnasieskolor och den andra är en, fortfarande pågående, treårig följeforskning vid en gymnasieskola. Resultatet visar att skolorna främst använder formella arenor såsom klass- och elevråd samt enkäter för att samla in elevröster. Dessa upplevs dock delvis som problematiska av skolledarna och deras bidrag till skolornas kvalitets- och utvecklingsarbete är begränsat. Mer informella samtal med eleverna om undervisning och lärmiljö sker främst i klassrummet, men hur dessa används är mer oklart. Generellt saknas också ofta tydliga strukturer för att bearbeta och analysera olika underlag i form av elevröster, både på en fördjupad och en mer aggregerad nivå.

Studien visar att elevernas roll i kvalitets- och utvecklingsarbetet ofta begränsas till att vara informationskällor. Samtidigt visar delstudie två på en möjlig förskjutning mot en mer dialogbaserad och lärandeorienterad användning av elevröster och på möjligheten att utveckla elevernas position i skolans förbättringsprocesser. Här framgår hur den aktuella skolan arbetar med att utveckla sina metoder för att på ett mer systematiskt sätt använda sig av elevröster för en fördjupad bild av elevernas upplevelser och erfarenheter. Till exempel utvecklas lärarnas lektionsobservationer till att även inkludera eleverna. Vidare byts de avslutande programutvärderingarna ut mot andra typer av utvärderingar såsom fokusgruppssamtal, vilka i sin tur bland annat leder till fördjupade samtal med elever med NPF-diagnoser respektive med invandrarbakgrund. Dessa bidrar till en ökad förståelse av vad som påverkat dessa elevgruppers utmaningar i skolan och därmed hur undervisningen skulle behöva förändras. I båda delstudierna framgår att intervjupersonerna ser en stor potential i att låta elever ingå som en del i skolornas praktikgemenskaper med syfte att utveckla verksamheten, men att strukturerna och metoderna för detta behöver utvecklas.

Projektets genomförande

Problemområde i fokus

Att skolans kvalitets- och utvecklingsarbete syftar till att höja skolors måluppfyllelse och förbättra den undervisning och skolmiljö som eleverna möter framgår av skolans styrdokument (SFS 2010:800,4 kap; LGy25). I detta ingår att kontinuerligt och systematiskt planera, följa upp, analysera och utveckla utbildningen (Skolverket 2025). Då skolan är till för eleverna och deras lärande är det också de som har förstahandserfarenhet av den lärmiljö som skolan utgör (Håkansson & Sundberg 2023). Tidigare studier visar att elever har förmåga att ge utförliga och nyanserade beskrivningar av sina erfarenheter och att elevers deltagande i skolans kvalitetsarbete kan bidra till skolförbättring (Andersson 2024; Clausen 2019; Mitra 2018; Keddie 2015; Groundwater-Smith & Mokler 2015, Simmons, Graham & Thomas 2015, se även forskningsöversikter i Rönnström & Blossing 2024; Adolfsson & Håkansson 2018; Gonzalez, Hernandez-Saca & Artiles). Samtidigt menar forskare att många svenska skolor saknar ett systematiskt arbete med elevröster i skolutvecklingssammanhang och att det, trots skollagens utformning, finns brister i elevers möjligheter att delta i skolans förbättringsarbete (Andersson 2024; Rönnström & Blossing 2024; Alerby & Bergmark 2015). Fortfarande finns dock relativt få empiriska undersökningar av hur detta ser ut i en svensk skolpraktik.

Studiens syfte

Studiens syfte är att undersöka gymnasieskolors organisation och strukturer för att involvera elevers upplevelser och erfarenheter i det systematiska kvalitets- och utvecklingsarbets olika delar samt hur skolledare ser på hur detta fungerar och hur det kan utvecklas.

Studien har därmed ett kontextfördjupande och praktikutvecklande syfte och kan också ses som ett bidrag till forskningsfältet om den fjärde generationens skolutveckling som framför allt fokuserar skolförbättringsprocesser och förbättringskapacitet och därmed skolor som lärande och professionella organisationer (se Håkansson & Sundberg 2016).

Skolans styrdokument och tidigare forskning

Tanken att elever ska ges möjlighet till inflytande är sedan länge etablerad i svensk skola. Enligt skollagen ska elever ges inflytande över utbildningen och kvalitetsarbetet på enhetsnivå ska genomföras under medverkan av lärare, övrig personal och eleverna. Eleverna ska fortlöpande stimuleras att ta aktiv del i arbetet med att vidareutveckla utbildningen och hållas informerade om och ha möjlighet att ta initiativ till frågor som ska behandlas inom ramen för deras inflytande över utbildningen (SFS 2010:800,4 kap., se även LGy25). Elevernas aktiva roll i skolans förbättringsarbete lyfts också återkommande av svenska skolmyndigheter (se till exempel Specialpedagogiska skolmyndigheten 2025; Skolverket 2021; Skolverket 2020; Skolverket 2015a; Skolverket 2015b).

Enligt Andersson et al (2022) finns flera motiv för elevernas delaktighet. För det första ett elevperspektiv som betonar elevers demokratiska rättighet att påverka och att utveckla erfarenhet av ledarskap. För det andra ett lärar- och skolperspektiv som fokuserar hur elever kan bidra till skol- och undervisningsförbättring. Detta innebär att lärare, genom elevers delaktighet, kan få bättre förståelse för deras situation och upplevelser samt vad som gynnar respektive missgynnar inlärning. Vidare kan elever synliggöra kopplingar eller brist på kopplingar mellan skol- och klassrumsnivå och fungera som katalysatorer i olika utvecklingsprocesser (Andersson et al 2022, se även Andersson 2024; Håkansson & Sundberg 2023). Dessa motiv stärks av de studier som visar att lärare respektive elever har olika synsätt på lärande och undervisning, ser olika saker i klassrummet och uppfattar dem på olika sätt. Medan elever främst har ett tydligt fokus på sociala relationer och möjligheter till stöd och hjälp, både socialt och i skolarbetet, tittar lärare ofta på elevernas kunskapsmässiga utveckling, resultat och ordningen i klassrummet (Andersson et al 2022; Bourke & Loverudge 2018; Samuleson 2017). Vidare har betydelsen av att synliggöra röster från specifika elevgrupper, såsom etniskt marginaliserade ungdomar och elever med funktionsvariationer

lyfts fram i internationella studier (Pazey & DeMatthews 2019; Flynn 2018; Gonzalez, Hernnandez-Saca & Artiles 2016).

Att ta tillvara elevers erfarenheter och göra dem delaktiga i skolans kvalitets- och utvecklingsarbete är dock varken självklart eller oproblematiskt. Elevers möjligheter att påverka begränsas genom att de till exempel ofta tillfrågas först i ett utvärderingsskede (Andersson et al 2022; Andersson 2019) eller främst i frågor som handlar om trivsel eller om undervisningen är rolig (Forsberg 2000; Skolinspektionen 2012; Rönnlund 2011). Studier visar också att skolans organisation och strukturer samt skolkultur och personalens förhållningssätt kan utgöra faktorer som påverkar elevers delaktighet i skolutvecklingsarbete (Se till exempel Andersson 2024; Rönnström och Blossing 2024; Andersson et al 2022; Mayes & Black 2020; Jones & Bubb 2021; Wennergren & Blossing 2015; Keddie 2015, Mitra, Stoicovy & Serriere 2012; Grannäs 2011). Vad gäller det sistnämnda menar Håkansson & Sundberg (2023) att arbetat med elevröster inte handlar om att tona ner eller förminska rutinerade och utbildade lärares auktoritet och ansvar för utvecklingsarbetet. Istället handlar det om att ”legitimera och integrera elevernas erfarenheter, perspektiv och kunskap”.

Teoretiska perspektiv

Utifrån studiens fokus är Wengers sociokulturella begrepp *praktikgemenskap* (community of practice) användbart för att diskutera elevrösternas roll i skolans kvalitets- och utvecklingsarbete. Lärande sker, enligt Wenger (1998), inte bara individuellt utan ofta gruppvis utifrån ett gemensamt intresse eller yrkesområde. Praktikgemenskaper utgör levande, sociala lärmiljöer där människor tillsammans utvecklar kunskap genom deltagande, erfarenhetsutbyte och gemensamt arbete. Skolans olika former av kollegiala arbetsgrupper kan därmed ses som exempel på praktikgemenskaper där även elever kan ingå.

Som framkommit tidigare tyder dock mycket på att elever ofta utgör, det Wenger kallar, perifera deltagare, i skolans praktikgemenskaper (Wenger 1998, se även Blossing & Wennergren 2019). Samtidigt finns exempel som visar att individer, genom ett legitimt deltagande i praktikens utkant gradvis kan röra sig mot gemenskapens centrum (Hart et al 2013). I tidigare forskning har olika kategoriseringar av elevers delaktighet använts (se till exempel Cook- Sathers 2006; Hirsh & Ohlin 2021; Rönnström & Blossing 2024). I föreliggande studie diskuteras resultatet i relation till den kategorisering av elevernas roller och positioner från Andersson et al (2022) som presenteras i nedanstående tabell, se rubriken *Bidrag till forskningsfältet och fortsatt forskning*.

Position	Informationskällor	Respondenter	Medundersökare	Undersökare
----------	--------------------	--------------	----------------	-------------

Elevroll	Mottagare och sändare	Diskussionspartner	Medskapare	Initiativtagare och pådrivare
Lärandeform	Informationsöverföring	Diskussion	Dialog (lärarledd)	Dialog (elevledd)
Lärar-engagemang	Erkännande	Lyssna	Lyssna för att lära	Lyssna för att bidra
Typ av förbättring:	Data samlas in via enkäter som bildar underlag för identifiering av utvecklingsområden	Elever närvarar vid presentation av utvecklingsområden och förslag från lärarna	Resultatet av gemensamma lärarinitierade undersökningar och dialoger används som bas för förbättring	Resultatet av gemensamma elevinitierade undersökningar och dialoger används som bas för förbättring

Källa: Andersson, Rudsberg, Sundhäll & Teledahl (2022).

Design, urval och metod

Forskningsprojektet har en kvalitativ ansats och består av två delstudier. Den första (delstudie 1) fokuserar hur rektorer och skolchefer, som ytterst ansvariga för skolans systematiska kvalitetsarbete, beskriver och reflekterar över hur elevröster används i deras respektive verksamheters kvalitets- och utvecklingsarbete. I denna typ av studie kan också elever ses som självklara medverkande, men studiens begränsade omfattning och fokus på skolans organisation och struktur har dock inneburit att den avgränsats till skolledare.

Från början var tanken att inkludera fler huvudmän i studien, men efter de första fyra uppstod en viss svarsmättnad där kärnan i svaren till stor del liknade varandra. Istället kom en större tonvikt att läggas vid en andra delstudie (delstudie 2) vilken har karaktären av följeforskning hos en gymnasieskola som medverkar i en Samverkan för bästa skola insats. Syftet är att få en fördjupad bild av hur elevröster används i skolans kvalitets- och utvecklingsarbete, hur detta utvecklas under insatsens tre åren samt hur rektorer och lärare reflekterar kring det.

I delstudie 1 ingår fyra kommunala gymnasieskolor från södra och mellersta Sverige och totalt har åtta längre intervjuer med rektorer och skolchefer genomförts. De aktuella gymnasieskolorna har mellan 340 och 800 elever och har både högskoleförberedande och yrkesförberedande program. Intervjuerna genomfördes med en semistrukturerad intervjumetod. Samtliga intervjuer har spelats in och transkriberas ordagrant. Därefter genomfördes en systematisk färgkodning av materialet där olika teman som framkommer i intervjuerna identifierades (se Bryman 2018). Vidare sorterades det färgkodade materialet i tabeller för att synliggöra både frekvens och mönster i intervjuerna, vilket också underlättade olika typer av jämförelser.

I delstudie 2 genomförs intervjuer vid tre olika tidpunkter under en treårsperiod. Vid de två första tidpunkterna har skolans två rektorer samt två av skolans fyra processledande lärare intervjuats. Dessa kommer också ingå i ett tredje intervjutillfället, men då genomförs även intervjuer med ytterligare lärare. Vidare kommer studien att innehålla en dokumentanalys. Denna delstudie är dock ännu inte avslutad och endast delar av resultat kan redovisas.

Ur ett källkritiskt perspektiv är framför allt frågan om social önskvärdhet aktuell, det vill säga att intervjupersonerna har en uppfattning om vad som kan anses vara önskvärda svar och att de vill ge en positiv bild av den egna verksamheten (se Bryman 2018). Som framgår av studiens resultat beskriver dock intervjupersonerna i både delstudie 1 och 2 vad som kan definieras som brister och utmaningar i det egna användandet av elevröster och det är svårt att se några tendenser som tyder på att studiens deltagare inte vågar eller vill ge sin bild av hur de uppfattar skolans arbete, strukturer och organisation.

Forskningsetiska överväganden

Studien har följt Vetenskapsrådets forskningsetiska riktlinjer (2024). Samtliga intervjuade personer har informerats om studiens syfte och att deltagandet är frivilligt och därefter lämnat både ett skriftligt och ett muntligt informerat samtycke till att medverka. Inga elever har intervjuats och frågorna har inte heller på ett direkt sätt berört eleverna utan fokuserat på skolans organisation och strukturer. Såväl deltagande skolor som personal är anonymiserade och den föreliggande studien har inte ansetts riskera skada för deltagarna eller personer verksamma på deltagande skolor (jmf Bryman 2018).

Projektets viktigaste resultat och diskussion

Formella och informella strukturer och metoder för elevröster

Studien visar att samtliga deltagande skolor har vad man skulle kunna definiera som formella respektive informella arenor och strukturer för att lyssna in elevers upplevelser och erfarenheter av skolans undervisning och lärmiljö. Samtliga respondenter lyfter skolornas klass- och elevråd som exempel på vad man kan definiera som formella arenor med formella strukturer för att lyssna in elevröster. I samband med detta gör de kopplingar till skolans uppdrag att lära ut och befästa demokratiska principer och att elever ska ges förutsättningar att påverka skolans verksamhet. I flera fall framgår också att intervjupersonerna ser den elevdemokrati som utövas i klass- och elevråd som något just formellt, "...om man tänker på det formella" (rektor skola D). Samtidigt är det tydligt att respondenterna har många

funderingar kring dessa arenor och att, särskilt rektorerna, inte är nöjda med hur klass- och elevråden fungerar. Framför allt handlar det om svårigheter att få eleverna engagerade och vilka frågor som behandlas inom ramen för dessa arenor. En rektor menar att skolans arbete med elevrådet "...är så taffligt. (Skratt) Det har handlat lite för mycket om mat ... det blir ju ingenting utav det..." (rektor skola B) och en annan att konstaterar att "det är ju kanske inte högkvalitativt, men det har i alla fall funkat i form av, av liksom, att de träffas och de pratar om gemensamma grejer..." (Rektor skola D). Samma rektor, pekar också på skillnaden mellan olika typer av frågor: "Det som är lätt och engagerar alla och som man kan, som alla kan förhålla sig till alltså skolmat, pingisbord, studentmössor; skitlätt. Undervisningsfrågor, mycket svårare" (Rektor skola D). Vidare framkommer att även eleverna ibland ifrågasätter syftet med dessa arenor.

Ingen av respondenterna ger uttryck för att klass- och elevråden spelar någon större roll i skolornas kvalitets- och utvecklingsarbete. Dessa arenor upplevs framför allt ha betydelse för skolans demokratiska uppdrag och man försöker därför stötta detta arbete på olika sätt. Samtidigt problematiserar vissa av skolledarna även detta: "Jag tycker att vi i svensk skola idag har lite halvbra kontroll på elevdemokrati, för att vi kopplar oftast det till våra elevråd och till att få tycka till om" (Skolchef skola B).

Vad gäller övriga arenor lyfter både rektorer och skolchefer att de förväntar sig att lärarna kontinuerligt och aktivt arbetar med elevinflytande i undervisningen och med frågor som är viktiga för eleverna. Klassrummet med lektioner och mentorstid skulle därmed kunna betraktas som arenor där eleverna ges möjlighet att bidra till skolans förbättringsarbete, men i vilken omfattning detta görs är mer oklart. I intervjuerna problematiserar flera av skolledarna vad elevernas inflytande i klassrummet handlar om; "Men sen är det ju en ständig fråga också, vad är ett reellt elevinflytande? Handlar det om att få välja examinationsform, då är vi nog ganska hemma, men det är ju inte riktigt så enkelt, men så där finns ju så klart jätte, jättemycket att göra" (skolchef skola B). Här framkommer en tydlig avsaknad av formella och systematiska strukturer och metoder för hur och när lärarna ska arbeta med detta i klassrummet.

Vidare ges exempel på hur både skolans korridorer och rektors arbetsrum kan utgöra mer informella arenor för elevröster då rektorerna ger exempel på hur de får kunskap om elevernas upplevelser genom att de själva söker upp rektorerna eller att rektorerna själva rör sig ute i korridorerna för att lyssna in eleverna.

Utöver att skolorna har strukturer för ett kontinuerligt arbete med klass- och elevråd är skolornas kurs- och programutvärderingar och andra typer av enkäter de enda tydliga exemplen på att elevröster samlas in på ett mer systematiskt och kontinuerligt sätt. Även här har såväl

skolchefer som rektorer dock en hel del funderingar kring hur väl dessa fungerar för att få syn på elevers erfarenheter och tankar om hur undervisning och lärmiljöer skulle kunna utvecklas; “Nä, sådana där stora övergripande generella enkäter, det ger jag inte mycket” (rektor skola B). Respondenterna pekar på att frågorna ofta är för generella för att kunna bidra till ökad förståelse för hur undervisning och lärmiljöer fungerar, men också att elever med bristande språkkunskaper kan ha svårt att förstå och svara på enkäter och att eleverna inte upplever kurs- och programutvärderingar som betydelsefulla då de ofta genomförs i slutet av kursen eller utbildningen.

Sammanfattningsvis utgörs alltså skolornas mer formella strukturer och metoder för att skapa underlag i form av elevröster, utöver klass- och elevråd, av främst enkätundersökningar som framför allt resulterar i kvantitativa data. Förekomsten av mer kvalitativa samtal med elever om undervisning och lärmiljö är svårare att få syn på då de förväntas ske inom ramen för undervisning och mentorstid, vilket innebär att de har en betydligt mer informell och osystematisk karaktär och inte syns i skolans formella organisation och struktur för kvalitetsarbete. Av skolledarnas beskrivningar framgår också en stor osäkerhet kring innehållet i det elevinflytande som sker i klassrummet; handlar det om att påverka arbetssätt och liknande eller handlar det om undervisningens kvalitet och hur lärmiljön fungerar ur elevernas perspektiv.

Omhändertagandet av elevröster

Ett tydligt resultat är att både skolchefer och rektorer har svårt att beskriva hur skolorna mer systematiskt och på en aggregerad nivå bearbetar resultaten av såväl formella och systematiska som informella och mer osystematiskt insamlade underlag med elevröster. Vissa enkäter, såsom Skolinspektionens trivselenkät, analyseras ofta på en skolövergripande nivå med eller utan medverkan av lärare för att sedan presenteras för övriga lärare och även för skolhuvudman. Detta är dock inte fallet vad gäller till exempel kurs- och programutvärderingar som främst diskuteras i en mindre krets eller möjligen inte alls. En rektor beskriver att “...vi gör ja, men elevutvärderingar, kursutvärderingar och så här också, som vi använder i viss mån. Men det har också varit mycket förbehållet den enskilde eller inom programmet eller så här. Det, det är inget som man är jättevan vid att diskutera eller redovisa för andra eller pratar om på organisationsnivå...” (rektor skola D). Vad gäller resultatet av olika typer av samtal i klassrummet framkommer att rektorerna ofta förväntar sig att lärarna själva, antingen individuellt eller arbetslagsvis, gör denna bearbetning och utvecklar undervisningen utifrån det som framkommer.

Bristen på strukturer och systematik för att genomföra aggregerade och djupare analyser är också något som skolledarna själva nämner: "Så få ihop den här kedjan...det är en stor utmaning att kunna få alla att förstå, varför gör vi det här systematiska? Det ska ju leda någonting till, det ska ju inte leda till någonting som man sätter på hyllan, i en pärm... "(Rektor 2 skola A).

En skolans pågående förändringsarbete

Som framgått i textens inledande del omfattar projektet även en fördjupad studie av en gymnasieskola under hela den 3-årsperiod de deltar i en Samverkan för bästa skola insats. Denna studie är ännu inte avslutad och här presenteras endast ett antal delresultat.

Av de första intervjuerna framgår att skolan till stor del liknade övriga deltagande skolor när det gäller arenor, strukturer och metoder för att involvera eleverna i det systematiska kvalitets- och utvecklingsarbetet. Samtidigt fanns en hel del tankar om hur elevröster skulle kunna användas på fler, nya och framför allt systematiska sätt.

Metoder och strukturer för arbetet med elevröster

I likhet med många andra skolor har skolan provat på att genomföra klassrumsobservationer som en del i att diskutera och identifiera utvecklingsområden. Resultatet blev dock att lärarna upplevde att de inte fick ut så mycket av dessa. En av de intervjuade lärarna konstaterar att det finns vissa utmaningar i att lärare observerar varandra och att man ofta glömmer eleverna, vilka är de som i första hand upplever undervisningens innehåll: "Och när vi sammanställer allt så inser vi ju att det vi har gjort är egentligen, det är lärare, professionella lärare, som har tittat på andra professionella lärare som dunkat varandra i ryggen och som sagt vad duktiga vi är och vi förstår precis vad syftet med den här lektionen var. ...Och så sen är det ingen av oss, det har inte ringt en klocka eller det gör ju det nu då när vi sitter och samtalar, men det ringer liksom ingen klocka; "Tycker vi ja!" (Lärare 1, intervju 1).

I en ny omgång klassrumsobservationer användes andra frågor och en modell där lärarna efter varje avslutad observerad lektion även systematiskt plockade ut två slumpvis valda elever och frågade dem om deras upplevelse av den aktuella lektionen. Detta resulterade i ca 160 korta samtal om undervisningens innehåll och kvalitet med elever på olika program och i olika årskurser.

Vidare har de sedvanliga enkätutvärderingarna med skolans avgångsklasser bytts ut mot en "våranalys" med fokus på att få fram underlag som bättre kan bidra till förståelsen av avgångselevernars resultat. Varje arbetslag beslutade själva på vilka sätt de skulle ta in

elevernas upplevelser och erfarenheter av undervisningen och skolan. Ett exempel är det programarbetslag som först genomförde fokusgruppsintervjuer med samtliga programelever och utifrån det identifierade två elevgrupper med vilka de genomförde enskilda fördjupande intervjuer. Elevrösterna skulle sedan utgöra en del av underlaget till respektive arbetslags pedagogiska bokslut för läsåret.

Vid sidan av dessa två mer formellt beslutade arbetssätt för att skapa underlag med elevernas erfarenheter och upplevelser har enskilda lärare provat olika sätt att lyssna in eleverna, till exempel genom dagboksskrivande i samband med praktik och olika former av intervjuer och samtal med fokus på skolans lärmiljö.

Elevrösternas bidrag till skolans kvalitets- och utvecklingsarbete

I intervjuerna lyfter såväl lärare som rektorer framför allt betydelsen av att man nu kommit igång med att skapa strukturer och pröva olika metoder för att samla in elevröster. Framför allt rektorerna menar att de ser att skolans personal nu ger uttryck för ett behov av och intresse för att lyssna in eleverna samt av att man nu gör detta mer medvetet och systematiskt och utifrån gemensamt utarbetade metoder: "det har väl egentligen kretsat kring att, att få med eleverna som en naturlig del i det här systematiska, ja just för att komma ifrån det här pliktskyldiga att göra utvärderingar...om du vill ta reda på hur undervisningen fungerar så måste vi prata med eleverna..., sen har väl det där hängt med, skulle jag säga, i allt vi har gjort..." (Rektor 1, intervju 2).

Både lärarna och rektorerna kopplar vid flera tillfällen arbetet med elevröster till en önskan om ett demokratiskt arbets- och förhållningssätt på skolan och att eleverna har en demokratisk rättighet att komma till tals. Det handlar inte om att eleverna alltid får som de vill, men att de blir lyssnade på. En av rektorerna pekar också på att avgångseleverna själva uttryckte sig positiva till att slippa, vad de upplever som ganska meningslösa, kurs- och programutvärderingar och att de istället fick möjlighet att muntligt framföra sina upplevelser och erfarenheter, att bli lyssnade på. Han konstaterar vidare "Vi måste passa på att lyssna på dom (eleverna) innan de går ut och det är ju mycket mer värt än, än att göra en kursutvärdering som alla gör på samma sätt" (rektor 1, intervju 2).

Ett exempel på att elevernas erfarenheter och reflektioner upplevs kunna bidra till ökad kunskap och förståelse för vad som kan utvecklas i skolans verksamhet är kopplat till de fokusgruppssamtal som några av lärarna genomförde och som i sin tur innebar att de identifierade ett behov av fördjupade samtal med elever med NPF-diagnos respektive elever med invandrarbakgrund. En av de intervjuade lärarna beskriver hur man tidigare genomfört en

ett-årig utbildningsinsats med fokus på NPF som inte upplevs ha haft så stor effekt på varken lärarnas sätt att undervisa eller bemötandet av dessa elever. Men när eleverna nu själva beskriver vad som är viktigt för att de ska kunna följa med i undervisningen, då händer något hos lärarkollegorna som tyder på en ny förståelse för att även små justeringar kan göra skillnad och en vilja att ändra sitt sätt agera. Den intervjuade läraren reflekterar kring detta på följande sätt: "...ett helt år pratade vi om det, men då verkar det inte ha gått in. Att det finns forskning på det här och att det stått i böcker vi har läst och så. Nej, men nu säger en elev det och då liksom vaknar mina kollegor och tycker att det är skitenkelt att göra..." (Lärare 1, intervju 2).

När det gäller de fördjupade samtalen med elever med invandrarbakgrund bidrog de, enligt de intervjuade lärarna, till att synliggöra vilka utmaningar dessa avgångselever upplevt både undervisningsmässigt och socialt under sin gymnasietid. Vidare bidrog de tidigare nämnda fokusgruppssamtalen bland annat till en ökad förståelse för elevers och lärares olika syn på vad giltig frånvaro är (Lärare 1, intervju 2).

Bidrag till forskningsfältet och fortsatt forskning

Studien ger en aktuell bild av hur arbetet med elevröster ser ut i skolans vardagspraktik. Här framkommer att de medverkande skolornas beskrivningar av arbetet med elevröster uppvisar flera likheter med det vi vet är generella och vanliga utmaningar i många svenska skolors kvalitets- och utvecklingsarbete. Det handlar om brist på systematik och formella strukturer, både vad gäller att skapa underlag i form av elevröster, men framför allt gällande det gemensamma arbetet med fördjupad analys som synliggör skolans och undervisningens styrkor och utvecklingsområden och de bakomliggande orsakerna till dessa. Vidare synliggörs skollära kritiska funderingar kring hur användbara dagens formella arenor och underlag, främst klass- och elevråd samt olika former av enkäter, egentligen är.

Utifrån den nivåindelning av elevernas roll och position som presenterats i en matris (Andersson et al 2022) tidigare i texten under rubriken *Teoretiska perspektiv* kan eleverna på samtliga deltagande skolor karaktäriseras som informationskällor där elevernas roll är att vara mottagare och sändare och där data framför allt samlas in via enkäter som kan ligga till grund för identifiering av utvecklingsområden. Skollära och lärare inställning utgörs av ett erkännande av att eleverna har en demokratisk rättighet att bli lyssnade på (jmf Andersson et al 2022). Ingen av de medverkade skolorna ger exempel på att eleverna involveras i arbetet med att analysera underlag och att utifrån det planera skolans utvecklingsarbete på en mer aggregerad nivå. När det gäller den skola som beforskas i delstudie två pågår dock ett

förändringsarbete som visar tecken på att eleverna inte bara ses som sändare och att lärandeformen inte enbart bygger på informationsöverföring. Istället finns nu exempel på en lärarledd dialog där lärarna verkligen vill lyssna för att lära. Eleverna kan därmed karaktäriseras som diskussionspartner, men inte som medskapare då såväl initiativet som arbetet med att definiera dialogfrågor och bearbeta resultatet ligger hos lärarna.

I relation till den beskrivning av Wengers teori om praktikgemenskaper som också beskrivits i avsnittet *Teoretiska perspektiv* kan vi sammanfattningsvis konstatera att föreliggande studie bekräftar bilden av att eleverna befinner sig i utkanten av den praktikgemenskap som lärarkollegiet tillsammans med rektorer kan sägas utgöra. Möjligen påvisar den skola som ingår i delstudie två en tendens till att eleverna rör sig från periferin mot gemenskapens center.

Konkreta lärdomar för skolverksamheter

För olika skolverksamheter, inte minst de med stora utmaningar, är framför allt resultaten från den fortfarande pågående delstudie två intressanta. Denna kan ses som ett praktikutvecklande bidrag till skolors arbete med elevröster då den ger exempel på olika metoder som skolans personal prövar och vad de upplever att elevernas erfarenheter och reflektioner bidrar med i det egna kvalitets- och utvecklingsarbetet. Hela studien bidrar också till att synliggöra hur dagens skolledare själva ifrågasätter invanda sätt att arbeta med elevdemokrati och elevinflytande samt det egna skolutvecklingsarbetets organisation och struktur generellt och bristen på användande av elevröster mer specifikt.

Delstudie två visar bland annat hur lärarna upplever att de genom dialog med elever kan identifiera olika elevgrupper vars upplevelser och erfarenheter uppfattas som centrala att lyssna in. Fördjupade dialoger med till exempel elever med NPF-diagnoser eller invandrarbakgrund kan bidra till ökad kunskap och förståelse för hur lärare och övrig personal kan stötta dessa elever och hur såväl skolans undervisning som dess lärmiljöer kan utvecklas för att skapa förutsättningar för bättre resultat. Vidare kan kvalitativa samtal med elever bland annat synliggöra olika syn- och förhållningssätt mellan lärare och elever, vilket kan bidra till en ökad förståelse av bakomliggande orsaker till utmaningar och problem som finns på skolan.

I det fortsatta arbetet med delstudie två finns förhoppningen att ytterligare kunna synliggöra metoder för att lyssna in elevröster, men framför allt det fortsatta arbetet med att analysera dessa och använda dem som ett av flera underlag för att definiera viktiga utvecklingsområden att arbeta med. Om och hur kommer arbetet med elevröster att utgöra en del i skolans etablerade organisation och formella strukturer för det systematiska kvalitets- och utvecklingsarbetet? Och hur kommer detta upplevas av skolledare och lärare då elevernas

röster och deltagande också ställer krav? Hur ser processen att gå från insikten att eleverna behöver involveras till att verkligen göra förändring ut?

Referenser

Adolfsson, C. & Håkansson, J. (2018). Evaluating School Improvement Efforts: Pupils as Silent Result Suppliers, or Audible Improvement Resources? *International Journal of Learning, Teaching and Educational Research*, 17(6), 34–50.

Alerby, E. & Bergmark, U. (2015). Appreciative student voice model—reflecting on an appreciative inquiry research method for facilitating student voice processes. *International Journal of Research & Method in Education*.

Andersson, E. (2019). The school as a public space for democratic experiences: Formal student participation and its political characteristics. *Education, Citizenship and Social Justice*, 14(2), 149–164. <https://doi.org/10.1177/1746197918776657>

Andersson, E. (2024). Hur kan lärare och elever förbättra utbildningen tillsammans? Demokratisk skolförbättring och betydelsen av lärares kollektiva vanor. *Forskning & Förändring*, 7(1), 26–48. <https://doi.org/10.23865/fof.v7.5446>

Andersson, E., Rudsberg, K., Sundhäll, J. & Teledahl, A. (2022). Kollegialt lärande för skol- och undervisningsförbättring: ett helhetsperspektiv (1:a uppl.). Lund: Studentlitteratur.

Bourke, R. & Loveridge, J. (2018). Using student voice to challenge understandings of educational research, policy and practice. I R. Bourke & J. Loveridge (Eds.), *Radical collegiality through student voice: Educational experience, policy and practice* (pp. 1–16). Singapore: Springer. https://doi.org/10.1007/978-981-13-1858-0_1

Bourke, R. & Loveridge, J. (2018). *Radical collegiality through student voice: Educational experience, policy and practice*. Singapore: Springer Nature. <https://doi.org/10.1007/978-981-13-1858-0>

Bryman, A. (2018). *Samhällsvetenskapliga metoder*. (3 uppl.). Stockholm: Liber.

Clausen, H. B. & Andersson, V. (2019). Problem based learning, education and employability: A case study with master's students from Aalborg University, Denmark. *Journal of Teaching in Travel and Tourism*, 19(2), 126–139

Cook-Sather, A. (2006). Sound, presence, and power: “Student voice” in educational research and reform. *Curriculum Inquiry*, 36(4), 359–390.

Cook-Sather, A. (2020). Student voice across contexts: Fostering student agency in today's schools. *Theory Into Practice*, 59(2), 182–191. <https://doi.org/10.1080/00405841.2019.1705091>

Fielding, M. (2001). Students as radical agents of change. *Journal of Educational Change*, 2(3), 123–141. <https://doi.org/10.1023/A:1017949213447>

Fielding, M. & Moss, P. (2011). *Radical education and the common school: A democratic alternative* (1st ed.). London & New York: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203837405>

Flynn, P. (2018). Marginalised youth speak back through research: Empowerment and transformation of educational experience. I R. Bourke & J. Loveridge (Red.), *Radical collegiality through student voice: Educational experience, policy and practice* (s. 71–85). Singapore: Springer Singapore. https://doi.org/10.1007/978-981-13-1858-0_5

Forsberg, E. (2000). *Elevinflytandets många ansikten* (Uppsala Studies in Education, 93) [Doktorsavhandling, Uppsala universitet]. Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis.

Gonzalez, T., Hernnandez-Saca, D. & Artilles, A. (2016). In search of voice: Theory and methods in K-12 student voice research in the U.S., 1990–2010. *Educational Review*, 69(4), 451–473. <https://doi.org/10.1080/00131911.2016.1231661>

Grannäs, J. (2011). *Framtidens demokratiska medborgare: Om ungdomar, medborgarskap och demokratifostran i svensk skola* (Studia didactica Upsaliensia, nr 5) [Doktorsavhandling, Uppsala universitet]. Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis.

Groundwater-Smith, S. & Mokler, N. (2015). *Engaging with student voice in research, education and community: Beyond legitimation and guardianship*. Cham, Switzerland: Springer International Publishing. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-01985-7>

Hart, A.; Davies, A., Aumann, K., Wenger, E., Aranda, K., Heaver B. & Wolff, D. (2013) Mobilising knowledge in community–university partnerships: what does a community of practice approach contribute?, *Contemporary Social Science*, 8:3, 278–291, DOI: [10.1080/21582041.2013.767470](https://doi.org/10.1080/21582041.2013.767470)

Hirsh, Å. & Olin Almqvist, A. (red.) (2021). *Skolutveckling i teori och praktik*. (Första upplagan). Malmö: Gleerups

Håkansson, J. & Sundberg, D. (2016). *Utmärkt skolutveckling: Forskning om skolförbättring och måloppfyllelse* (1:a uppl.). Natur & Kultur

Håkansson, J. & Sundberg, D. (2023). *Utmärkt lärare: Forskningen om lärarskicklighet och vägarna dit* (1:a uppl.). Natur & Kultur.

Jones, J. & Bubb, S. (2021). Student voice to improve schools: Perspectives from students, teachers and leaders in ‘perfect’ conditions. *Improving Schools*, 24(3), 233–244. <https://doi.org/10.1177/1365480219901064>

Keddie, A. (2015). Student voice and teacher accountability: Possibilities and problematics. *Pedagogy, Culture & Society*, 23(2), 225–244. <https://doi.org/10.1080/14681366.2014.977806>

Mayes, E. & Black, R. (2020). Feeling voice: The emotional politics of 'student voice' for teachers. *British Educational Research Journal*, 46(5), 1064–1080. <https://doi.org/10.1002/berj.3613>

- Mitra, D. (2018). Student voice in secondary schools: The possibility for deeper change. *Journal of Educational Administration*, 56(5), 473–487. <https://doi.org/10.1108/JEA-01-2018-0007>
- Mitra, D., Stoicov, D. & Serriere, S. (2012). The role of leaders in enabling student voice. *Management in Education*, 26(3), 104–112. <https://doi.org/10.1177/0892020612445678>
- Parr, J. M. & Hawe, E. (2020). Student pedagogic voice in the literacy classroom: A review. *Research Papers in Education*, 36, 1–24. <https://doi.org/10.1080/02671522.2020.1864769>
- Pazey, B. L. & DeMatthews, D. (2019). Student voice from a turnaround urban high school: An account of students with and without dis/abilities leading resistance against accountability reform. *Urban Education*, 54(7), 919–956. <https://doi.org/10.1177/0042085916666930>
- Rönnlund, M. (2011). Demokrati och deltagande: Elevinflytande i grundskolans årskurs 7–9 ur ett könsperspektiv (Doktorsavhandling, Umeå universitet). Umeå: Institutionen för tillämpad utbildningsvetenskap, Umeå universitet.
- Rönnström, N. & Blossing, U. (2024). Att rekonstruera skolor med stöd i forskning: Om vägar till likvärdig utbildning (Redaktörer, N. Rönnström & O. Johansson). Stockholm: Natur & Kultur.
- Samulesson, M. (2017). Lärandets ordning och reda: Ledarskap i klassrummet (1:a upplagan). Uppsala: Natur & Kultur.
- SFS 2010:800. Skollag. Stockholm: Utbildningsdepartementet. Hämtad från https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/skollag-2010800_sfs-2010-800
- Simmons, R., Graham, A. & Thomas, N. (2015). Imagining an ideal school for wellbeing: Locating student voice. *Journal of Educational Change*, 16(2), 129–144. <https://doi.org/10.1007/s10833-014-9239-8>
- Skolinspektionen (2012). Skolornas arbete med demokrati och värdegrund, Skolinspektionen, Stockholm, 2012. <https://www.skolinspektionen.se/beslut-rapporter-statistik/publikationer/kvalitetsgranskning/2012/skolornas-arbete-med-demokrati-och-vardegrund/>
- Skolverket. (2025). Attityder till skolan 2024 – Delrapport 2: Studiero, elevinflytande och lärverktyg. Stockholm: Skolverket. Hämtad från <https://www.skolverket.se/sok-publikationer/publikationsserier/rapporter/2025/attityder-till-skolan-2024---delrapport-2>
- Skolverket. (2023). Delaktighet och inflytande i undervisningen [Digital modul]. Hämtad från <https://larportalen.skolverket.se/api/resource/P03WCPLAR122334>
- Skolverket. (2021). Elevers delaktighet och inflytande i utbildningen. Stockholm: Skolverket. Hämtad från <https://www.skolverket.se/download/18.4f445405193dec056fb28518/1738225257107/Elevers-delaktighet-och-inflytande-i-utbildningen-feb-2021-2.pdf>

Skolverket. (2015a). Delaktighet för lärande (Forskning för skolan). Stockholm: Skolverket. Hämtad från <https://www.skolverket.se/download/18.6bfaca41169863e6a65bace/1553966338680/pdf3531.pdf>

Skolverket. (2025). Gymnasiets läroplan (Gy25) [Läroplan]. Hämtad från <https://www.skolverket.se/download/18.4cb468a3193deb60ded258f9/1738333348252/L%C3%A4roplan%20Gy25%20-%20Gymnasieskolan%20%28002%29.pdf> 2025-08-24.

Skolverket (2025). Systematiskt kvalitetsarbete. Hämtad 2025-08-24 från [Systematiskt kvalitetsarbete - Skolverket](#)

Skolverket (2015b). Systematiskt kvalitetsarbete – för skolväsendet (Andra upplagan). Stockholm: Skolverket. Hämtad från <https://www.skolverket.se/download/18.6bfaca41169863e6a65a0f1/1553964634365/pdf2901.pdf>

Skolverket (2020). Systematiskt kvalitetsarbete hos huvudmän för förskola och grundskola. Stockholm: Skolverket.

Specialpedagogiska skolmyndigheten (2025). Hämtad 2025-08-24 [Systematiskt kvalitetsarbete](#)

Wennergren, A.-C. & Blossing, U. (2019). Kollegialt lärande – Resan mot framtidens skola (1:a upplagan). Lund: Studentlitteratur.

Wennergren, A.-C. & Blossing, U. (2015). Teachers and students together in a professional learning community. Scandinavian Journal of Educational Research, 61(1), 47–59. <https://doi.org/10.1080/00313831.2015.1066441>

Wenger, E. (1998). Communities of Practice: Learning, Meaning, and Identity. Cambridge: Cambridge University Press.

Vetenskapsrådet. (2024). God forskningssed 2024 [Elektronisk resurs]. Stockholm: Vetenskapsrådet. Hämtad från <https://www.vr.se/english/mandates/ethics/good-research-practice---new-edition.html>